

MŐRTÉNETI APOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ

K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

KÖLCSEY FERENCZ LEVELEIBŐL.

Közi: K. Papp Miklós.

z alább következő három levelét Kölcsey kebelbarátja báró Wesselényi Miklóshoz intézte. Az eredetiek a zsigó levéltár birtokában vannak.

*

I.

B Cseke, Junius 24. 1838. U

Kedves Barátom, Darvay a mult hét elején azt írta, hogy azon hét szerdáján vagy csőtörtökén Csekén leszesz. Vártunk azért nagy áhítattal; de mivel el nem jöttöd azért történt, mert még dolgaidd több időt kívánnak, nyugodva vagyok. Igyekezniük kell, hogy e napokat minél több haszonra fordíthassuk.

Pörödben sokat dolgoztam; de a most vett tudósítások szerint némi változásokat kell tennem. Leveleddel együtt veszem Darvaytól tanuidat is. Ezeket használni fogom; a fuscus tanui nyomoruságos tanuk, már csak az egymás közti combináció által is semmivé lesznek.

Kár, hogy Benyovszky a protestatióban úgy nyilatkozik, mint irod. Azonban a megtörténtet meg nem történtté tenni nem lehet: ahhoz kell alkalmaztatni a végreplicát. Az általam dolgozottakat most újra által fogom nézni s leveled tartalmához igazítani. Én mindent, a mi a dolgozás közben eszembe jutott, leirtam; nem gondolván veled, ha talán a neked jutott munkában is fordulna elő

hasznoló. Azt hiszem: minden esetre könnyebb a sokból elhagyni, mint a keveset pótolgatni.

Erdélyből nyerendő bizonyítványok nem lesznek haszon nélkül. Talán épen e haszontól rettegés határozta reá azt a te dicsőséges rokonodat, hogy folyamodásodat felvétetni ne engedje. Gyönyörű példája azon morális sülyedésnek, melybe ember — ez az isten képeére teremtett állat — hullani képes! Ha rokonod ezt tehette, csudálhatod-e, hogy Uray bizonyítványt nem adott? Ez legalább folyamodásod ellen gátat vetni nem igyekezett. Rokonodhoz képest bizony ez még nem oly mélységben áll. Egyébiránt nem mentem őt. Kétszer szólítottam fel; egyszer szóval, más-szor levélben; s oly javallatot tettem elébe, mely szerint előbbi vallomása úgy lett volna helyre hozva, hogy maga semmi esetben ne compromittáltassék. Mit értem veled? ide zárt válasza mutatja; ha jónak látandod, megmutathatod azt Eötvös és Darvay barátainknak.

Az ifju Csanádi levele nálam maradt, mivel arra nekem szükségem vala. Én ezt dolgozásomban a kérdőpontokkal és a Péchy L. vallomásával összevettem; s ez az egész vád hiu voltára nagy világosságot vet. Mint-hogy azonban neked is szükséged van reá: ime ezt is ide kapcsolom. Jól reá kell vigyázni; mivel a pörhöz ragasztatni fog.

A mit levelezöd a Balog pöréről ír: azt nem értem. Mert hogy B. pörében az idézés leszállított: ez a törvénykezési szólásformák szerint nem tehet mást, mint azt, hogy az idézés hibás volta miatt

a pör szállított le. Mert hogy leveleződ azt akarta volna mondani, miképen az idézés ellen tett alperesi kifogás szállított le: ez szólásbeli hiba. Ilyen esetben a leszállítás (condescensio) szó nem szokott használatni; hanem félrevetés stb. Azonban, hogy a pör szállított volna le: ez az eddig törtétekkel s nevezetesen a Wesselényi és Kossuth pörben törtétekkel egyenesen ellenkezik. Készebb vagyok azért leveleződet nyelvhibával hozni gyanúba, mint a pör leszállítását elhinni. Talán mikor itt ölelni foglak, bizonyos tudósítást nyeresz.

Mivel mind te, mind Darvay irjátok, hogy néhány nap mulva újra egy csomó valatást fogtok küldeni, könyörgök, méltóztassál akkor rövid levélben felvilágosítást adni a következőkről:

Azon jegyzékben, mi szerént a dolgozást egymás közt megosztottuk, reám jutott a fiscus okait (t. i. a januári itéletet megelőző replicában foglaltakat a tanukon kívül) töredékben feldolgozni. Ezen replicában foglaltatnak:

1. Hogy a kifogásoknak helye nincs.
2. A tanuk.
3. Az ifjakkal és Kossuthali szövetkezés.
4. Hogy a notának nemcsak tettleges feltámadásban van helye.
5. Hogy a fejedelem és kormány egy.

Ezek közül az 1, 2, 3, általam a meritorialis védelemben bőven fel van dolgozva s megczáfolva. Az 5-diket te vállaltad magadra; és így csak a 4. van hátra, melyre a Deák jegyzeteiben kimerítőleg meg van felelve.

Most tehát csak azt óhajtom tudni: elég lesz-e a 4-ik pont alatti felperesi okokat feldolgozni s reá a Deák jegyzeteit pörbe igtatni?

A fiscus utolsó replicájára, mely mellé a Kossuthtól elvitt leveleket kapcsoló, bőven feleltem. Te fogod megítélni: lesz-e még hozá tenni való?

Óhajtvá várom a napot, melyen itt ismét ölelhesselek. Nálam mindent készen fogsz találni. Légy boldog, mint napjainkban s helyzetünkben magyar lehet!

KÖLCSEY.

IDŐSEBB SZILÁGYI FERENCZ EMLÉKEZETE.

Közlő: K. Papp Miklós.

Méltóságos Báró Ur!

Idős Szilágyi Ferencz, a kolozsvári ev. ref. főiskola 31 esztendeig hasonlithatatlan érdemekkel tündöklött egyik profeszora, folyó esztendő deczember hónapja 4-én megszűnt lenni az élők között! De nem szűnik meg soha élni a magát halhatatlannított közhasznú férfit az őtet ismerő háládatosok jó szívében. Az Ennius hazájában a Scipiok, a Newtonéban az Álbin fejedelmei sirboltjokban lelte volna ő temetkező helyét, s most Kolozsvár temetőjében egyebekéhez hasonló pusztá halom fedi. Szerencsés szilágyiak! kiknek a ritka ember földötöken született s honvidékekről választotta magának halhatatlannított szép nevét is; szerencsésebb tanítványok! kik valaha a nagy idvezültet hallgathattátok is! tikteket kérdelek meg én, s önnön tanítványi háládatos szívetek nevében kérdelek meg: elszenvednétek-é, hogy a százados ember becses porai a mindennapiakéival egyforma pusztá hant alatt heverjenek? Oszlopot érdemel ő! a hazától, ennek általa nevelt számos tanítványfaiától, azt különösen a Szilágyéitól, kiknek egyszersmind honföldijek is vala. Szilágyiak! különösen Szilágyitoknak valaha volt! hív tanítványi! ne engedjétek, hogy a Hásongár bogáncsai és bodzái nőjjék fel az ő sirdombját! majd, ha a háládatos késő maradék híven keresi és nem leli azt, tikteket fog vádolni érette! A háládatosság a világon legritkább virtus; s különösen a tanítványi legszebb az emberkebelben! A példa még új s hazánkban eddigelé a legelső és ha e legelsőben is a Szilágy lesz a legelső, kétszeres értelemben lesz az!!

Igy gondolok s így érezek én, a nagy Szilágyinak szilágybeli volt tanítványa; így gondolnak és éreznek mindazon számos derékek, kiket még eddigelé e végre megszólíték; így, hiszem, a méltóságos báró ur is. Hosszason számítva a néhai dicsőültnek emlékoszlopra méltó érdemeit, őtet magát, de a méltóságos báró urat is megsérténém.

Nem szükség mondani, a mi tudva van; nem mutogatni, a mi nyilván való. Hogy mint néptanító Jézus vallásának erkölcsi célját, s ennél fogva valóságos igazi lelkét vévén fel és tanítván, az erdélyi katedrálban epokhát kezdett, mint ifjuság nevelő, a hazának számos jó fiaikat nevelt, egy szóval hitvallásunknak, országunknak, sőt egész nemzetünknek a külföld előtt is dicsősége volt, közönségesen tudva vagyton.

Ezekre nézve már az én mostani czé-
lom az, hogy a boldogultnak szilágybeli volt tanítványait s más tudományi érdembecsül-
lőket ezennél meghívjak, felszólítsak egy, nékie a kolozsvári temetőben emelendő em-
lékoszlop költségének összegyűjtésére. Hogy
ha Szilágyunkból csak magára kikerülne
ezen summa (legfeljebb 150 váltó forint)
még szebb lenne. Így a Szilágy csak maga
emelne oszlopot Szilágyijának, különben ed-
dig elé is Szilágyunké a dicsőség annyiban,
hogy ezen érdemoszlop emelésének gond-
olatja itt, a nagy ember születése földjén
született; büszke vagyok vele, hogy talán
legelőször az én szívemben, hiszem szentül,
hogy sok másokéban is.

Méltóztasson ezekhez képest a méltó-
ságos báró ur is tiszta szándékomat,
mely, tudom, egyszersmind a nagyságodé is,
kegyes pártfogolásával elősegíteni s ez iránt
való parancsolatját nékem ide Zilahra meg-
tétetni.

Felejthetetlen Szilágyink háládatos ta-
nitványához s a tudományos való érdem
igaz becsülőjéhez szólok itt én, s csupán
azon tekintetekből bátorkodám teljes bizo-
dalommal folyamodni most nagyságodhoz is.

Ki magamat s tiszta szándékomat
a nagyságod kegyes, munkás pártfogásába
ajánlva, mély tisztelettel maradok

A Méltóságos Báró urnak

Zilahon, december 24-én 1828.

alázatos szolgálója

A.-Cs. BEKE SÁMUEL m. p.

zilahi ev. ref. pap.

Külczim: Hadadi Báró Wesselé-
nyi Miklós ó Nagyságának mély tiszte-
lettel. Zsibón.

DEÁK FERENCZ ÉS HERTELENDI országgyűlési jelentése 1836-ból.

Közi: K. Papp Miklós.

Deák Ferencznek ez alább következő
jelentése ma már a historiáé. Azt hiszem,
kedves szolgálatot teszek az olvasó közön-
ségnek, midőn e már oly ritkasággá vált
nagy terjedelmű beszédet az eredeti után
szóról szóra közlöm.

Tekintetes Karok és Rendek!

Eljártunk a törvényhozásnak szép, de
nehéz pályáján, melyre minket a tekintetes
Rendeknek kegyes bizodalma méltatott, s ime
leléptünkkel teljesítjük tisztünknek végző
kötelességét, számot adva tetteinkről s azon
igyekezetről, melylyel a bizodalomnak meg-
felelni, a kegyességet meghálálni törekedénk.

Első, miről szólanunk kötelesség, s ön
keblünk legforróbb érzete ösztönöz, nyelv és
nemzetiség; mert ezek a nemzet legszentebb
tulajdonai s legféltőbb kincsei. — Őseink a
hajdankornak véres háborgásai között hazát
keresve, hazát és szabadságot védve, nyelv
és nemzetiség ügyében keveset ténének. —
Tőlök a pusztító háborúk szakadatlan foly-
tában majdnem minden óra véráldozatot
kivánt, harczok veszélyei foglalák el gond-
jaikat, s figyelmök egyébire nem igen ter-
jedett. Európa példájára felvette a magyar
is Róma holt nyelvének jármát, — deákul
irattak törvényei, — fejedelme deákul írta
rendeléseit, — deákul osztotta kegyeit, egy
szóval a nemzet nyelve itt is az idegennek
rabja lett. De midőn Európa más nemzetei
lerázták már a holt idegen nyelvnek sulyos
rabigáját, a magyar hátra maradt még, sőt
igen sokan fonák lelkesedéssel ölelték az
idegen jármot, mely az édes honi nyelvet a
törvényekből, az ítélőszékektől, a közigaz-
gatásból s a nevelésből majdnem egészen
számkiveté.

Ujabb veszély fenyegette nemzetisé-
günket a mult század végén, midőn az ön-
kénynek törvénytszegő hatalma egy más
idegen nyelvet hozott be a közigazgatásnak

minden ágaiba. Ekkor már keserű panaszzra fakadva fájdalmas érzéssel szólalt fel a nemzet, de nem a honi nyelvnek elsőségét sürgette, hanem ekkor is a szinte idegen deák nyelv mellett emelte fel panaszló szavát. A százados megszokás zsibbasztó hatalmának rabjai, kiknél a deák nyelv képzelt szűkséggé vált vala, még akkor, sőt azután is sok hosszú éveken keresztül azt állították: hogy a magyar nyelv sem törvényhozásra, sem közigazgatásra nem alkalmas, azonban naponként növekedett azoknak száma, kik mélyen érezve a sok százados mulasztásnak káros következtéseit, fáradhatatlan munkássággal emelték a honi nyelvnek virágzását, meg lett a méltatlan vád is czáfolva, s naponként általánosabb lón azon meggyőződés: hogy lehet is, kell is magyarul alkotni a törvényt. Már 1790-ik esztendő óta minden országgyűlése buzgó lelkesedéssel sürgette a honi nyelv emelését, s történetek is fontos előre lépések, különösen az 1825. és 1830. esztendei országgyűléseken, melyek a jövőnek utat törve, biztos reményt nyujtának gyorsabb és sikeresebb haladásra.

Ezen tekintetek s az egész országnak határozott utasításokban kijelentett közakaratára édes kötelességünk kétevék, a legközelebb lefolyt országgyűlésen mindent, a mit törvény nem tilt, elkövetni nemzeti nyelvünk ügyében, s az országgyűlésének egyik legelső munkája volt azon felírás, mely 1833-dik esztendei márczius 30-án e tárgyban ő felségéhez felküldetett, s melyben azt sürgette a nemzet, hogy törvényei magyar nyelven alkottassanak, s a felírások és királyi válaszok szinte magyarul készüljenek. Harmadfél esztendeig vártuk a kedvező választ, reményeinkben nem csüggedve, mert azt hittük, hogy kívánatunk tiszta igazsága kizárja a megtagadás lehetőségét. De harmadfél esztendő mulva keserű érzés váltotta fel reményeinket, mert az 1835-ik esztendei october 5-én érkezett királyi válasz igazságos kívánatinkat félre vetette, sőt előre haladás helyett valóságos visszalépést foglalt magában.

Érzékeny volt a közfájdalom, melyet a királyi válasznak váratlan tartalma okozott, mert súlyosan éreztük eddig is a káros következtéseket, melyek nemzetiségünkre s a

közértelmesség kifejlődésére a deák nyelvnek honi nyelvünk feletti uralkodásából származtak, s a kormány honunk közérdekének, a nemzet közkívánatának ellenére tovább is fenn akarta tartani az idegen nyelvet ezen természet elleni elsőségben, és pedig egy oly idegen nyelvet, melynek sem honja, sem nemzete nincsen, mely nálunk divatozó alakjában már nem is Róma dicső nagyságának ékes maradványa, hanem inkább a középkor setét századainak szüleménye, és tarka vegyületével a hajdani Róma pontos rövidségű szép nyelvtől oly igen különbözik, hogy Róma pór népe is pirult volna ezt magáénak ismérni. Mélyen éreztük mi nyelvünk sorsának méltatlanságát s meg lévén győződve: hogy nyelv és nemzetiség kifejlődését parancsoló hatalommal gátolni fejedelmi jusok közé nem is tartozhatik, elhatározáink: hogy előbbi felírásunkat ugyan ismételni fogjuk, de ezentul minden törvényt csak magyar nyelven szerkeztetünk, mert ezt törvény nem tiltja, más korlátot pedig nyelvünk felett törvényesnek nem ismerünk.

A képviselői táblának ezen végzését a méltóságos főrendek el nem fogadták s mint-hogy az ő ellenszegülésök miatt még felírásunk sem juthatott a királyi szék elébe, végre nálunk a többség elhatározá: hogy kedvezőbb királyi válasznak eszközzésére nádori közbenjárás kérettség, s annak sikerüléséig előbbi végzésünk függőben maradjon, ebben a méltóságos főrendek is megegyeztek, s ő királyi főherczegsége országunk nádora mind a két tábla által megkérettetvén, a nemzet és fejedelem közötti közbenjárást hivatalos tisztje szerint el is vállalta; mi pedig el valánk határozva már arra is, hogy ha kérésünk ismét sikerőtlen lesz, s a törvények magyar szerkezetének elsőségét s egyedüli eredetiségét még a nádori közbenjárás következtében sem ismeri el a királyi válasz, tettleg teljesítésbe vesszük felfüggesztett végzésünket és semmi törvényjavallatot deák nyelven föl nem küldünk, sőt többen már előre kijelentettük, hogy készebbek vagyunk minden törvény nélkül eloslani, mint az alkotandó törvényeknek deák szerkezetét valaha többé elsőnek, eredetinek s a kétségek esetében elhatározónak elismérni.

A nádori közbenjárásra szóval kiadott királyi válasznak tartalma az volt: hogy a már ezen országgyűlésén alkotandó törvényczikkelyek magyar és deák nyelven terjesztessenek ő felségének helybenhagyása alá, de a támadható kétségek esetében az eredeti magyar szerkezet légyen elhatározó, kedvezőbb volt ezen válasz mindazoknál, mik eddig a magyar nyelv ügyében kiadattak, mert a törvények magyar szerkezetének egyedüli eredetisége megismertetvén, honi nyelvünk törvényeink nyelve lön.

Fontos és nagy következtetéseket ígérő lévén nyelvünknek ezen előlépése, törvény által kívántuk azt biztosítani, de a királyi válasznak első részét, hol az mondatik: hogy már az ezen országgyűlésén alkotandó törvényczikkelyek magyar és deák nyelven terjesztessenek ő felségének királyi helybenhagyása alá, törvénybe igatnunk nem lehetett, mert lekötöttük volna általa nyelvünk jövő haladásának legszebb reményeit. Eddig még törvény parancsolja, hogy az alkotandó cikkelyek magyar és deák nyelven készüljenek, sőt a nemzet még a felírásokra és királyi válaszokra nézve is egyedül a magyar nyelvet kívánna megállapítani, ha pedig most, midőn nyelvünk ügyét ismét egy nagy lépéssel előbbre vittük, törvény által mondanánk ki azt, a mit a királyi válasz első része foglal magában, honi nyelvünk a deák nyelv bilincseiből soha végképpen ki nem szabadulna, mert minden ebbeli törekvésünknek azt vetnék ellenére, hogy a két nyelven dolgozás most engedett előlépésünknek nyilván kikötött s elfogadott feltétele volt. Ugy készítettük el tehát a törvényjavallatot, hogy általa további haladásunknak utját el ne zárjuk, de ő felsége ismételt felírásunkra sem fogadta el javallatunkat; sőt az országgyűlésének utolsó napjaiban kiadott királyi válaszában újra kijelenté, hogy a törvényt azon szavakkal kívánja szerkeztetni, melyek a nádori közbenjárás következtetésében kiadott királyi válaszban foglaltatnak.

Csak néhány óránk volt még hátra az országgyűlésének bérekesztéséig, s ezen néhány óra alatt elhatározó lépést kell válnunk, mert a királyi válasznak jövőnk is megkötő tartalmát el nem fogadhat-

tuk. Csak lebilincselte rabszolga köthet olyan alkut, melyben szabadságának egykori lehetőségéről is lemond, hogy sorvasztó lánczainak súlyán némüleg könnyithessen, de a nemzet képviselői a nemzet legszentebb sajátja felett ilyen alkuba nem ereszkedhetnek, nekünk egy előlépésért honi nyelvünk egész jövőjét feláldozni szabad nem volt. Csalódott reményeink égető fájalmában elhatároztuk tehát, hogy mivel a törvények deák szerkezete nem törvény, csak gyakorlat szerint tartatott eddig is eredetinek s a kétségek esetében elhatározónak, ezen gyakorlatot pedig most e jelen országgyűlésének ellenkező újabb gyakorlata, mely a nemzetnek ő felsége eleibe terjesztett közkívánatából s erre következett kir. válaszból származott, egészen megmászta, mi a most alkotott s ezután alkotandó törvényeknek magyar szerkezetét fogjuk csak eredetinek s elhatározónak elismerni, hogysen azonban bármely előrevágó világos vagy homályos kifejezésekkel a nemzeti nyelv előrehaladását gátoljuk, készebbek vagyunk inkább arra, hogy ez eránt törvény ne is alkottassék. — Ez tüstént országos határozattá lön, de azon választmánynak, mely a N. M. magyar udvari cancellariával a törvények szerkezete felett értekezett, meghagyatott, hogy mielőtt e határozatról a N. M. magyar udvari cancellariát tudósítaná, igyekezzék a kérdés alatti törvénynek oly szerkezetet eszközölni, mely aggodalminkat megszüntetve, azt a nemzet részéről is elfogadhatóvá tegye. Eljárt ezen reá bizott tisztében az országos választmány, s igyekezete szerencsésen sikerülvén, a törvény kedvezőbb szerkezete elkészült s ő felsége által helyben is hagyatott. —

Felterjesztettük ezeken kívül folyó esztendei márczius 16-án költ s $\frac{1}{2}$ alatt alázatosan ide mellékelt felírásunkban mindazokat, mik a honi nyelv ügyében nemzetünknek igazságos kívánati valának. — A királyi válasz, mely ezekre érkezett, s melyet 2 $\frac{1}{2}$ alatt szinte alázatosan ide zárunk, kívánatink nagy részét vagy elmellőzte vagy megtagadta, de voltak ezen királyi válasznak is némely kedvezőbb pontjai, melyeket a mennyire meghatározottak valának s való-

ságos előrelépést foglaltak magokban, szinte azon törvénybe igtattunk. Ezek között következeire nézve legfontosabb az, hogy ezentul a királyi tábla előtt is magyarul lehet a pörököt kezdeni s folytatni, — most legalább egyedül ön hazánkfiaitól függ, hogy itélő székeink nyelve is magyar legyen.

És így buzgó örömmézzel mondhatjuk el, hogy a miket ezen országgyűlése a honi nyelvnek ügyében eszközölt, hazánkra és nemzetünkre nem haszon nélkül valók. Teljesedett legforróbb óhajtásunk, s legalább törvénye magyar már a magyarnak. — Azonban sok, igen sok teendő van még hátra, hogy törvénykezésünknek s a közigazgatásnak minden ágaiban, nevelésünknel s a magyar katonaságnál, egy szóval a nyilvános közélet minden viszonyaiban honi nyelvünké legyen azon elsőség, mely eddig a deák nyelvnek tulajdonított, de csüggedést nem esmerő állhatatosság és munkás iparkodás biztosan célra vezetnek. — Sok függ önmagunktól, sok a körülményektől, s legtöbb attól, ha a körülményeket okosan használni tudjuk, csak soha el ne felejtjük, hogy nemzeti önállásunk fennmaradása nyelvünk sorával válthatatlan kapcsolatban áll.

A vallásnak és lélekisméretnek szabadsága felett is hosszas tanácskozások folytak ezen országgyűlésen. — A vallás szabadságát hazánkban is harcz és fegyver vívták ki hajdan, s a polgári vérnek, mely válásért és szabadságért egyaránt ontatott, a bécsi és linczi békekötések levének gyümölcsei. — Első alapjai voltak ezek nálunk a vallás törvényes szabadságának, de a később kor elmulasztá megerősíteni a közegyetértésnek édesebb kapcsait, sőt fonák buzgóságból a békekötések több pontjai megsértettek, s a vallásnak törvényesített szabadsága ismét csonkítva lön. 1790-ik esztendőben újra törvény alkottatott e tárgy felett, de akkor is el vala tévesztve a magosabb szempont, s méltányosság és igazság helyett akkor is nagy részben felekezetestesség vezeté a köztanácskozásokat, az alkotott törvény tehát egészen kielégítő nem leve, de némüleg mégis megnyugtató volt, mert boldogabb jövőnek reményeivel biztatott, — azonban a kormány e törvényt is egyoldalulag magyaráz-

gatva, oly rendelkezéseket adott ki, melyek ismét elhintették a meglegedetlenségnek magvait és keserű, de méltó panaszokra adtak okot Így származtak azon vallási sérelmek és kivánatok, melyeket a nemzet képviselői különös felírás mellett szándékoztak a fejedelem királyi széke eleibe terjeszteni. Nem egyes vallási felekezetek panaszairól, hanem a nemzet közügyéről szól ezen felírás, mert törvény és szabadság vagynak sértve, törvény és szabadság pedig az egész nemzetnek köztulajdona, nincs a polgári szabadság szent ügyének veszélyesebb ellensége, mint az elnyomás és üldözés szülte vallásos felekezetestesség, mert ennek indultatos küzdésében gyakran felejtve vannak, gyakran fel is áldoztatnak a hazának legszentebb érdekei. — Közegyetértés ellenben a polgári szabadságnak legbiztosabb oltalma, ehhez pedig nem szükséges a vallásnak egysége, mint ezt a szabad Amerika példája bizonyítja, de szükséges az, hogy a törvény és közállomány, vallás és lélekismeret szabadsága felett zsarnoki hatalommal uralkodni ne akarjon. Pártolánk tehát mi is a tekintetes rendek utasítása szerint az említett felírást egész kiterjedésében, de állhatatos törekedésünk óhajtott célját még sem érhetett, mert a méltóságos főrendek oly határozottan elleneztek ezen sérelmek és kivánatok felterjesztését, hogy siker nélkül váltott hét izenet után végre kéntelenek valánk e szent ügyet is felfüggeszteni s annak kivívását a jövő országgyűlésének általadni, a hetedik izenetben mindazonáltal nyilván kijelentettük, hogy az 1790-ik esztendei 12-ik törvénycikkely értelméhez szorosán ragaszkodván, a törvények önkényes magyarázatjából kelt s netalán még kelendő minden rendelkezéseket az egész haza színe előtt törvényteleneknek s kötelező erő nélkül valóknak nyilatkoztatunk. — A jövő törvényhozásig tehát nincs egyéb hátra, mint a törvények rendelkezéséhez szorosán ragaszkodni, s azt, a mi törvényeinkkel ellenkezik, a nemzet képviselőinek értelméhez képest kötelező erő nélkül valónak tartani, a jövő törvényhozásnál pedig ismét határozottan sürgetni az orvoslást, mely most a nemzet közkivánataát gátoló ellenszegülés miatt el nem érhetett.

A földes ur és jobbágy közötti viszonyokat elhatározó urbéri rendszeres munka legsúlyosabb feladása vala ezen országgyűlésének. Századok igazságtalansága hazánkban minden földbirtoknak tulajdonát egy osztálynak adta, mely számra kisebb, de fegyverrel hajdan hatalmasabb volt; — a legszámosabb és leghasznosabb néposztálytól pedig még a birhatásnak jussát is megtagadta. — De éppen e miatt leve szükségessé törvény által meghatározni a földes ur és jobbágy közötti viszonyokat, mert milliók sorsát, életését s azt a vagyon és személybeli bátorságot, melyet a polgári társaságtól ők is megkivánhatnak, egyesek önkényétől felfüggeszteni nem lehetett, s a tulajdont nem bíró, sőt eddig nem is birható néposztályról, melynek száma és súlyos közterhei naponként nevednek, biztosítva gondoskodni a törvényhozásnak volt szent kötelessége.

Ezt a kötelességet igyekeztünk mi teljesíteni azon törvénycikkelyek által, melyeket a jobbágy és földes ur közötti viszonyokról alkotott ezen országgyűlésen a törvényhozás. Némely része ezen törvényeknek talán nem oly határozott, mint azt mi magunk is óhajtottuk volna, de hazánk felette különböző vidékeinek egymástól szinte különböző, sőt gyakran egymással ellenkező érdekeit figyelemben tartva, nem volt lehető mindenben oly határozott törvényt alkotni, mely minden vidéknek igazságos lett volna, hogy pedig egy tájnak nagyobb hasznáért más vidékek igazságtalanul szenvedjenek, azt kívánni nem lehet; — vannak továbbá némely pontok, melyekben mi több kedvezést s több biztosságot óhajtottunk volna megadni a jobbágyoknak, de sok egyes érdekek öszvesített ereje többször gátolá küzdésünk sikerét, végre a mi azon csekély áldozatokat illeti, melyeket a nép javára tennünk szükséges vala, sokkal kisebbek ezek, mint sem hogy azokat hazánkban bármely lelkes polgára sajnálni képes volna, s valóban kevesebbet már nem is áldozhatánk, kivált ha meggondoljuk, hogy századoknak igazságtalanságát csak némüleg is enyhíteni, századoknak vétkes mulasztását valamennyire pótolni, áldozat nélkül lehetetlen.

De vérző szívvél szólunk a tekintetes

rendek előtt azon urbéri törvényjavallatok sorsáról, melyek a népnek jövő morális emelkedését valának eszközlendők. Ez volt legszebb, legnemesebb feladása a törvényhozásnak, s fájdalom! épen ebben történt majdnem legkevesebb, mert éppen ebben találánk mind a kormánynál, mind a főrendeknél legtöbb ellenszegülésre.

Több megyéknek képviselőivel együtt mi is a tekintetes rendek utasítása szerint ismételve sürgettük törvény által elhatároztatni, hogy hazánk nem nemes lakosinak is szabad legyen nemesi fekvő tulajdont örök jussal szerezni és birni. Előadtuk ezen törvény szükségét, igazságát és jötevő hatását, elmondottuk: hogy nem törvény, csak gyakorlat tiltja a nem nemes fekvő tulajdon birhatásától és ez a gyakorlat is mennyire káros vala hazánk gazdasági, polgári s közmiveltégi kifejlődésének, felhoztuk végre azt is, hogy ez által a nemesi birtoknak becse is nevezetesen emelkedik, mert szaporodnék azoknak száma, kiknek venni szabad és venni akarnak; — de a többség e törvényjavallatot a törvénykezési rendszeres munkára halasztotta. Elhatároztatott azonban az urbéri 5-ik cikkelynek 2-ik szakaszában az: hogy földes ur és jobbágy közötti kölcsönös egyesség által szabad lészen ezentul a jobbágyi tartozásokra és szolgálatokra nézve egy általános sommában megalkudni, melynek lefizetésével a jobbágy magát és telkét minden jobbágyi szolgálattól és tartozástól örökre megválthassa. Hasznos, czélarányos és jötevő következéseire nézve nagy hatású lett volna ezen törvény, mert áldozat és kényszerítés nélkül ut nyitná általa, hogy sok szorgalmas földmivelő munkás iparkodás által magát a szabad emberek sorába emelhesse, s a földes urnak is mód nyujtatnék jó áron eladhatni egy olyan vagyont, melynek használása is gyakran sok nehézséggel jár, jövő becse is bizonytalan. Tapasztalás bizonyítja, hogy a hol ilyen örökös szerződések mellett megváltották magokat a jobbágyok, ott a szabadság ösztöne lön a nagyobb iparkodásnak, a vagyonosság folyvást nevedik, sőt még a közértelmesség is inkább terjed, s az erkölcsiség naponként javul, és ismét a tapasztalás bizonyítja, hogy ilyen

örökös megváltási szerződések mellett kivált az újabb időkben a földes urak is csaknem kétszeres tőkét kapták meg azon tiszta jövedelemnek, melyet az így eladott vagyontól az előtt bévevének. Földes urat és jobbágyot egyaránt boldogítaná tehát ezen törvény, a közállomány pedig s hazánk virágzása legtöbbet nyernének általa. — És még sem lehetett azt hosszas küzdés által is megtartani. — Sokáig ellenezték a méltóságos főrendek is ezen törvény alkotását, de számos izenetek után megegyeztek abban, hogy a javallat ő fölségének felterjesztessék, a kormány azonban e javallatot el nem fogadta s a királyi válaszban az mondatott, hogy a tárgy a törvénykezési rendszeres munkával szoros kapcsolatban lévén, oda tartozik inkább felette tanácskozni és határozni. Ismételt küzdés után végre nálunk is elfogadta a többség a királyi válasznak halasztó tartalmát s így ezen hasznos törvény ez országgyűléséről elmaradott.

Hasonló sorsa lőn a jobbágyok vagyon és személybeli biztosítását tárgyazó 8-ik törvénycikkelynek, de ebből mégis az urbéri viszonyokat illető rész a 7-ik cikkelynek 5-ik s következő szakaszaiban általtétetett s így a jobbágnak személye is legalább urbéri viszonyaiban vagyon az önkény ellen törvény által biztosítva.

(Folytatása következik.)

TOKAJ VÁROSA CZÉHEINEK EGYESÜLETI SZABÁLYAI a. XVII-ik századból. *)

I.

A SZABÓ CZÉH ALAPSZABÁLYAI.

A Tokaj városi szabók már 1576. tettek lépéseket, hogy czéhet alkothassanak s czéhszabályokat nyerhessenek Kassa városától, előttünk ismeretlen okokból azonban ez igyekezeteket kivánt siker nem kísérte; mert

*) Tokaj városa öt czéhének alapszabályaira bukkantam a m. k. kamarai levéltárban, mind magyar nyelven, a legrégebb 1577-ből, ezeket egyenként bemutatni szükaégsnek tartottam.

alapszabályokat csak is 1616-ban január 31-én nyertek Thurzó Györgytől az akkori nádorispántól. Ez alapszabályokat aztán 1721-ben Cserniczky Ádám czéhmaster, Imblaj Jakab, Vágási János, Sényi András, Farkas Péter, Szombathi János, Keller Márton és Sárosi János tokaji lakosok és szabómesterek az eredeti magyar nyelven III. Károly király elibe terjesztették, ki azokat (paulo mutatis) kevésbé módosítva újból megerősítette. A latin bevezetéssel és záradékkal ellátott levél a m. k. kamarai levéltárban olvasható. *) Ez alapszabályok így következnek:

1. Mivel hogy minden életünk Istennek és az ő szentegyházának tisztességére való, rendeltük, hogy a minémü jövedelme lészen együnnen másunnan is az czéhnek, esztendőnként abból a római catholica szentegyháznak és annál leendő tanuló, szükölködő deákoknak egy részt szakasszunk, a mikor mennyi kezünk között lészen annak mivolta szerint, a kevésből keveset, a felesből többet tulajdonítsunk.

2. Minthogy régi szokás és privilegiumunk szerint minden esztendőben egy czéhmastert választottunk, ezután is minden vizkereszt naphan egy czéhmastert választunk, a ki megesküdjék a czéh minden dolgának hivséggel és igazán való gondviselésére, ez pedig tartozzék a czéhmasterséget felvenni.

3. A legényrendből derék mesterségre menvén, minden, a ki szokás szerint új mesterséget akar felváltani a czéhben az szükéséges, hogy jámbor és tisztességbeli személy legyen és a mesterségre elégséges; az czéh ládájában pedig fizessen az mesterség felváltásától 30 magyar forintokat, azután éljen mesterségével. Két személy együtt mesterséget ne válthasson, mindazáltal hogy két mester egy társaságban lehessen.

4. Az mester fiai vagy legényi és özvegy felesége is ha csak szabóhoz mennek férjhez, az mesterség felváltásnak felét, 15 ftot fizessenek, ha az mesterséget fel akarnák váltani.

5. Ha az mesterek özvegy feleségei a mesterséget mivelni akarják, mig az urok nevét viselik, szabadon mivelhessék.

6. Ha valamely mester paráznaságban, gyilkosságban, lopásban vagy valami nyilván való notált csalárdságban találtatik vagy hogy csalárdul az posztóban magánál meghagyna a csináltató hire nélkül, vagy a mivelésben hamisan cselekedik, tehát aféle gonosztevő ember a czéh gyülekezetéből kiüzettség.

7. Ha valamely mester az czéhtől el akarna bucsuzni az végezés ellen, a czéhet kevélységből megvetvén, kirekesztessék, szabólegényt se legyen szabad tartani, a mesterséghez való táblát, czimereket ne legyen szabad kitenni mindaddig, míg a mesterséget ujabbán helyére nem állatja.

8. A legények és inasok, kik az ő urokat a mesterség tanulásáért szolgálják, az ő uroknak tisztességet tegyenek és Isten szerint való beszédeknek engedjenek; Karácson és Husvét tájban sehová az ő uroktól el ne menjenek, hanem ha az előtt bucsuztak 15-öd nappal, bérek vesztése alatt, az kivel az ő urok nékik akkor tartoznék, ha kik különben cselekesznek, senki afélének a mesterek közül mivet ne adjon, se meg ne fogadja. Egyéb időben is az legény ha urát el akarja hagyni, az előtt két héttel hirré adja két forint büntetés alatt.

9. Az régi szokás és szabadság szerint ez után is az mesterek egy rendbeli mesterséggel megelégedjék, más mesterségből mestert vagy szolgát, a kivel pénzért vagy szegődség szerint miveltetne, háta megett ne tartsa, ha különben cselekednék mesterségén, nem pénzen maradjon.

10. Senki a mesterek közül oly mestert, a ki czéhben vagyon, megbérlett szállásáról ki ne rekeszsen, sem pedig az ház gazdájának, annak bosszuságára és gyaláztatjára, a ki megfogadta, többet ne ígérjen, mert mesterségén, nem pénzen marad.

11. Senki a mesterek közül oly posztót mint (pl.) szentegyházi ékességet parasztruhára fel ne merje csinálni.

12. (Ha a mester a városról eltávozik, a czéhnek adja tudtára.)

13. Oly mester, a ki czéhben nincsen, itten a városon sem szállásán, sem a piacon új ruhát nem árulhat sokadalmon kívül; pénzért sem mivelhet. Ha ezek kívül cselekednék, az ur képe vagy bíró hírével megtart-

hatják és a mi tőle elvétetik, fele a czéhé, fele az ispotályé legyen.

14. (A zsbívásárosok sem árulhatnak új ruhát.)

15. Senki a mesterek közül oly posztót meg ne merjen csinálni, a melyet más mester megmért és elkretázott avagy elmetélt, megszabott két forint büntetés alatt.

16. (Bármely mester tarthat akárhány szolgát, de a másét el ne hívja; egy ft. büntetés alatt.)

17. (A ki az eféle büntetését nem akarja megfizetni, még egyszer annyival büntetessék.)

18. (Idegen mester a városban nem dolgozhatik semmiféle időben.)

19. De mivelhogy ebben az helyben sok különféle emberek vagynak, úgy mint nemes emberek, melyek közül némelyeknek házok is szabados, némelyek csak személyekben nemesek, házok pedig nem szabados, némelyek ismét szolga renden valók, ezeknek házokhoz ha valahonnét valami csavargó, bujdosó bejönne avagy ha még itt való lakos volna is, kik a czéhvel egyet nem értenének, sőt még ellenkezének az czéhnek nagy bosszuságára és kárára, az illetén embereknek házokhoz magokat bevonván, mivelnének, az ilyenekhez ruhát vinnének avagy immár készen kihoznának, a mesterek, ha rajta érhetik, szabadon elvehessék, melynek fele az ispotályé, fele a czéhé. Ismét ha olyan szabók is találatnának, kik a czéhvel nem egyeznének, sőt bosszuságára magokat viselnék engedetlenséggel, ezt mondván: én személyben nemes ember vagyok, sőt lakhelyem is szabados, semmit én teveletek nem gondolok, a mennyiben czéhotok nekem is használ, szeretem, de hogy én nékem parancsoljatok valamiben, nem engedem.

20. (Folytatás.) Ha ennek felette az legények az városba jönnének, ez ilyen czéhvel ellenkező ember a legényeket szép beszédével és a rendelt fizetésnél nagyobb magához csalogatná, ezt pedig a czéhbeliek észekbe vévén, a czéhmester bizonyos ember által megintvén aféle legényeket, hogy a czéh kárára és bosszuságára az olyan emberhez ne menjenek szolgálni és ha meg nem fo-

gajják, valamikor az városban a czéhesek megragadhatják, egy forinttal büntetessenek.

21. (Minden ügyekben először a czéh-mesterhez forduljanak, még a bűnügyekben is, az elégedetlen fél mehet aztán az ur képehez, bíróhoz, de a czéh-mestert el ne kerüljék 1 ft büntetés alatt.)

22. Mivel a mostani időben sok a lopás, koborlás, ha valamely szabóhoz ismeretlen ember csinált ruhát viszen, hogy más formán csináltassa, senki a czéh-mester hire nélkül más formára csinálni ne merje; azért hogy a czéh-mester előtt, hogy igaz marha legyen, megbizonyosodjék.

23. (Egymást s egymás művét ne gyalázzák.)

24. Senki a vevőt akármely rendben is sem intésével, sem szájával a másik elől el ne hívja 2 ft büntetés alatt.

25. (Egymás inasát, legényét el ne csalják 2 ft büntetés.)

26. (De a kinek két három legénye van, egyet adjon által, a kinek munkája van, de legénye nincs, a kölcsönös méltányosságra a czéh-mester ügyeljen.)

27. Semmiféle renden való szabó-mesterek kívül sokadalmas és vásáros helyekben, sem itthon (mint azelőtt cselekedtenek) meg ne kereszteljenek senkit czéh-mester hire nélkül, sem egy pénzt is rajta ne vegyenek, ha kik különben cselekesznek, mesterségen, nem pénzen maradnak.

28. (A váltó munkát dolgozóknál a legény fizetése egy évre 6 ft, egy hét 12 pénz, a foldozás mindenestől a legényé.)

29. (Inast 3 évre fogadják be két mester előtt, „ki ha ruhátalan leend, az ura viselt ruháját adja neki,“ gondot viselvén fejér ruhára is és tanítsa is.)

30. A vásári mesterek semmiféle, se nadrágot méretlen ne áruljanak, az nadrágot kétszerezetlen hagyni s felül bevarrni és úgy árulni 2 ft. bünt. alatt nem szabad.

31. (A vásári legény évi bére is 6 ft, heti bére 12 pénz.)

32. És ha valamely szabónak huszonöt kész ruhája vagyon, az vettessen az sátor helyére nyilat és minden az ő ruháját az ő sátorában árulja. Sokadalomkor itt benn Tokajban senkinek, ha ketten egy keresetben

vannak is, egy sátornál több ne lehessen. Sokadalmon kívül is a mikor vásárnap esik, a mester nyilat vessen. Ha a nyilvetéskor itthon nem lenne, azonban haza jutna vásárnapkor, a nadrágcsinálókat el ne üzhesse, mindazonáltal alól s felül a sátoroknak végén árulhasson; de senkit nyilas helyéről el ne üzhessen.

33. Hogy minden mestereknek miveket a czéh-mester meglátogatván sokadalmi alkalmatossággal Tokajban, Tarczalon, Kereszturban és megczirkálván, az mely ruhában feslés vagy lyuk találatnék, 25 pénzzel büntetessék meg a czéhtől. Ha pedig az szabó-mesterek közt oly rosz mű találatnék szabásával, állásával, mód nélkül való varrásával, valamely mester megvesztegetett volna, azt is a czéh két forinttal büntesse meg.

34. Senki a vásári mivesek közül rohadt posztót eladni, csinálni ne merjen; sem pedig sátorát fel ne szabja ruhája alá, hanem ha maga háza népe szükségére 2 ft büntetés alatt.

35. A nadrágmivesek egy helyben áruljanak 2 ft büntetés alatt.

36. Minden szűrmives mester, a kinek három vég szűre kész csinált vagyon, a vásárnap napja előtt este helyt foglaljon, a vásárnap napján pediglen a hely miatt ne veszekedjék.

37. Ha valamely szűrmives szabó mester az külyübe először szűrt viszen kallolni, más az ki utánna megyen, se pénzzel, se adományyal ki ne üzhesse, hanem az ki elébb oda vitte, az kalloljon elsöbben; mindazonáltal azt observálni kell, hogy ha valamely értékes szabó-mester negyven vagy ötven vég szűrt vitetne az külyüben kallolni és történék azonban, más szegény szabó hat vég szűrt oda vinne annál utóbb, az ki annyi feleset vitt oda, tartozzók a 40 vagy 50 szűrnek kallását félben hagyni és a szegény szabónak közbül az hat vég szűrt meg hagyni kallolni.

38. Ha valamely szűrszabó csapó-mesternek szűr fejében kiadja a pénzt, a csapó megkészíti és azt más szabó tudván, hogy az a szabó fele pénzét kiadta és mégis kéri a csapótól, 2 ftal büntetessék.

39. Esett gyakorta, hogy vándorló szabólegények szín alatt kevés ideig itt benn a városban a szűrszabók közt miveltenek, (azután) a szűrszabók kárára a csapóktól a mely szűrt ők pénzen megvettek, az körül való falukban beszédtek s ott felcsinálva, megbejöttek, így csalárkodtanak, esztendő számra pedig a czéhben nem szolgáltanak. Annak okáért az ilyen csalárdul élő embereket megismervén, az utban senki az szabók közül mivet ne adjon neki, sőt egy szekeren is véle sokadalomba ne menjen 2 ft. b. a.

40. Az szűrszabók az esztendő legénynek adjanak nyolcz magyar forintot, hétre pedig husz-husz pénzzel fizessenek. Az esztendő legény maga számára három vég szűrt csinálván, el is adhassa.

41. Az mely szűrszabó inas gazdájának egy vég szűrt megvarrt, tüle nyolcz pénz fizessen, többet ne 2 ft. b. a.

42. Az szűrszabók az apród inast két esztendeig fogadják be és két mesterember előtt adjanak neki három szűr csuhát, kettei alsó legyen, az egyik felső, négy inget, négy gatyát, sarut, süveget, a mennyit elnyöhet, ha különben cselekszik, 2 fttal büntessék.

43. Mindenikféle szabómesternek annyi inast szabad legyen befogadni és tartani pénzért, a mennyit akar és tarthat.

44. Valamely ember a czéhnek terhét az mesterséggel nem viseli a czéh ellen, annak szűrt ne legyen szabad sem venni, sem csinálni.

45. (Legénynek, inasnak a megszabott áránál többet adni nem szabad 2 ft b. a.)

46. Mikor az czéhmaster házához vagy máshová valakit az mesterek közül táblával vagy kiváltképen való emberei által hivat és el nem megyen, nyolcz icze borral büntetessék. A ki pedig halottas házhoz vagy a czéhmaster házához való hívogatásban tábla vetést teszen, az is nyolcz icze borral büntetessék. A ki viszont halottas házhoz és kísérobén nem megyen, az olyan tizenhat pénzzel büntetessék.

47. Ha mely embernek az szabók ruhát csinálnak, kiváltván azt, nyolcz napig házában megpróbálhatja. Ha fogyasztás vagy benne, az ruhát nyolczad nap alatt bevigye

az szabónak vagy az czéhmasternek, hogy az ruhában való vétek megláttassék, mert nyolczad nap után ha bevinné az olyan fogyasztott ruhát is, az czéhmaster nem tartozik törvény szerint megláttatni és ítéltetni, hanem tölje kárát, a mint régi szokásunk tartja.

48. Ha mely közember a szabóczéhet egészen temetni hívja, ha csak késéri az halottat, az halottas ember száz pénzzel tartozik az czéhnek; ha pedig az czéh viszi az halottat az temető helyre temetni és eltakarja, ugy az halottas ember két forintot tartozik fizetni az czéhnek, mely a czéh ladájába megyen.

Ez alapszabályoknál azonnal feltűnik egy sajátság és ez a puritanismus. — Nem gondoskodik annyi evésről s nem követel oly költséges ebédeket minden czéhbeli cselekmény alkalmával, nem szabja minden büntetését itálban, hogy a czéhbeli mesterek folyton evés-ivás közt éljenek, hanem a díjak és büntetések a legtöbb esetben pénzben állapítatnak meg, és e pénzek egy részének tisztán humanisticus czélokra való fordítása határozatati el, sőt tovább menve, még vallásos czélok is tüzetnek ki. (lásd 1. szabály). *)

Érdekes korrajzi adat a 19. szabály, mely a nemes családból származott mesterembereket meglepő hiven jellemzi. A 22-ik szabály közrendőrségi szempontot ölel fel. Életre való gondolkodás módot tanusit a 47-ik szabály az által, hogy nemcsak a czéhbeliek privilegiumairól, hanem a fogyasztó és vásárló közönség érdekeiről is teljes jó akarattal gondoskodik.

Szóval az egész szabályzatot különösen azon kor társadalmi erkölcsének szempontjából mintaképen lehet bemutatni, mely sok tekintetben hasznos, tanulságos s még mai nap is elfogadható szabályokat tartalmaz.

DEÁK FARKAS.

*) Minthogy itt némi felekezetiesség is mutatkozik, a mi Thurzó nádortól ez irányban nem feltételezhető, valószínű, hogy ez az a kis változtatás, mely III. Károly idejében a szövegben történt. D.

EGY ADAT

Rákóczy Zsigmond menyegző-
jének történetéhez.

Közli: Szilágyi Sándor.

1650. Augustus 16.

Alázatos méltatlan szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint uramnak, minden idveséges áldásival szerencséltesse az ur Isten uram kegyelmedet.

Az mi kegyelmes asszonyunk ő nagysága parancsolta vala uram Cseh Mihály uram által, hogy az mostani lakadalmi alkalmosságra valami szép halakat, zsendült szöllőt s gyümölcsöt küldenék fel az ő nagyságok asztalára, én uram valóban rajta voltam, hogy szép halaknak szerit tehessem, de semmiképen szerit nem tehettem, az tokaji halászkok, vagyon negyven napja, hogy halásznak, hat kecsegénél többet nem fogtak, annak négyét az ő nagyságok konyhájára küldöttem, kettejít kegyelmed konyhájára rendeltem uram, Tarjánra írta volt uram, az hol derekasabb divatja volna az halászatnak, halásztak is, ugyan valóban nyavalyások az tarjániak, de az mint hitők szerént nekem írják, két kecsegénél többet nem fogtak, azt is uram felküldöttem, minthogy tegnap éjjel fogták, nem hiszem, hogy igen frissek lehessenek, egyéb hálnak uram én semmi szerét nem tehettem az árvíz miá. Szöllöt uram ő nagyságok asztalára egy csobolyóval küldöttem, mást kegyelmednek. Adja Isten mind ő nagyságoknak s mind kegyelmednek jó egészséggel elkölteni. Egyéb gyümölcsnek uram én semminek szerit nem tehettem, mivelhogy ez nem jó gyümölcsös hely. Én uram rettenetes nagy bajjal takarodhatom az embereknek szük volta miatt. Vagyon uram már tizenöt esztendeje, miolta ő nagyságokat méltatlan állapotom szerint egy s más csekély állapotokban szolgálhatom, de ennél nyomorultabb tisztben soha uram nem laktam, melyet, ha az ur Isten kegyelmeddel uram szemben juttat, uberius aperiálok kegyelmednek. Asszonyunk ő nagysága az mely göboly marhákat Erdélyből uram kihajtatott,

azok mellett levő botos legényeknek uram asszonyunk ő nagysága verbalis commissiójára immár két vagy három hétre adtam prebendát, tizenegy botos legényre p. singulis egy hétre egy font szalonnát, két font túrót, egy véka lisztet adtam, egy holnapra egy pár bocskort, addig kegyelmed uram ne neheztelje commissiót adni felőle, mert mint-hogy instructióm tartja, ez után én semmit sem adok nekik. Mindenekről parancsolatját uram alázatos engedelmességgel várom. Tartsa meg az szent Isten uram sok esztendeig jó egészségben.

Datum in Tokaj Die 16 Augusti Anno 1650.

Kegyelmednek alázatos méltatlan szolgátskája

CSEBNÁTONI JÁNOS.

(Kivül más irással): 17 Augusti Anno 1650. expeditae eodem.

Külczim: Generoso Domino Andreae Klobusiczki Illustrissimae ac Celsissimae Principissae, Dominae Dominae nostrae Clementissimae universorum bonorum in Hungaria existentium praefecto etc. Domino Fautori Confidentissimo.

(Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)

HOZOMÁNYJEGYZÉK A XVII.
SZÁZADDÓL.

Közli: Deák Farkas. *)

Anno 1647. die 26 augusti.

Az arany és ezüst műnek és mindennemű ruháknak s egyéb marháknak száma, melyeket az mi szerelmes leányunkkal az nagyságos Woiszka Ilona Krisztina asszonynyal elhazasításának idején adtunk.

Aranyműnek száma.

1. Egy nyakba vető, gyémántos, melyben vagyon rózsza nro 20; egyik rózsájában öt-öt gyémánt, a közepén egy násfa rajta, három szem öreg gyöngy füttyög rajta.

*) Mutatvány b. R. B.-nak még ez év folytán sajtó alá menendő nagy művéből.

2. Másik nyakba vető, melyben vagy on detto 20 rózsza, gyönggyel, gyémánttal, rubintokkal csinálva, egy függő az közepén, szent János képe rajta, násfában is rubint és gyémánt vagy on.
3. Harmadik nyakba vető, virágos husz rózsza benne, rubintos és öreg gyönggyös, az közepén egy násfá muzsika rajta.
4. Egy spanyol láncz, melyben vagy on harminczkilencz korseő (igy).
5. Másik aranyláncz rubintos és gyönggyös.
6. Egy kis spanyor arany láncz gyémántos, egy arany báránka rajta.
7. Egy arany láncz tekergős formára csinált.
8. Másik paraszt arany láncz, övnek való.
9. Harmadik arany láncz apró szemű öt renddel.
10. Negyedik apró szemű arany láncz hat renddel.
11. Egy arany öv zománczos, aranyláncz az végén és egy arany gomb rajta.
12. Másik arany öv rubintos, vagy on benne ötvennégy rubint.
13. Egy gyémántos nyakra való, melyben vagy on gyémánt harmincznégy és gyönggy körülötte.
14. Másik gyönggyből füzött kalárisos nyakra való.
15. Másféle két nyakra való, gyönggyel és kalárisal füzött.
16. Fejér gyönggyel való nyakra való.

Függők száma.

1. Egy rubintos gyémántos függő, Jézus urunk neve rajta.
2. Másik függő gyémántos és gyönggyös, Phoenix madár formájú.
3. Harmadik függő rubintos és gyémántból csinált liliom, az közepében egy öreg gyönggy függ rajta.
4. Negyedik függő gyémántos, Jupiter isten aszszonya (igy) képe rajta.
5. Ötödik függő Szent Mihály figurája rajta, gyémántos, rubintos.
6. Hatodik függő Szentlélek Isten képe rajta.
7. Egy kis gyémántos virágocská.
8. Két főbe való rózsza, egyik gyémántos, másik rubintos.
9. Két főbe való köves tör, egyik gyémán-

tos, rubintos, másik zafiros és smaragd vagy on benne.

10. Három pár fülbe való, egyik gyémántos, másik rubintos, harmadik csak virágos.

Aranyperczek száma.

1. Egy pár öreg arany percz, az kin öreg atyja s anyja czimere vagy on.
2. Másik pár aranypercz, pánczél forma zománczos.
3. Harmadik (pár) aranypercz, zománczos Jausz (igy) köröm benne.
4. Negyedik pár aranypercz, sokféle orvosságos kövel rakott.

Aranygyöröknek száma.

1. Vagy on mindenestől gyémántos és rubintos aranygyűrű huszonnégy=24.

Ezüst mivnek száma.

1. Aranyos mosdó medenczéstől. 2. Négy egyforma aranyos fedeles pohár. 3. Két pohár szöllő formára, az is fedeles pohár. 4. Két szerecsendiós pohár. 5. Két ezüst gyertyatartó. 6. Két ezüst aranyozott kanná. 7. Két sőtartó. 8. Tizenkét ezüst tál. 9. Tizenkét ezüst tányér. 10. Tizenkét kalán. 11. Tizenkét vidla. 12. Tizenkét kés egy bőrtokban. 13. Egy craedentz (igy). 14. Egy kis mosdó medenczéstől fejér.

Ezüst öveknek száma.

1. Egy pártá öv merőn aranyozott.
2. Másik pártá öv abroncs formára merőn aranyozott.
3. Harmadik pártá öv, fehér karikás, aranyos csattok közte.
4. Negyedik pártá öv mindennapi, [az kit viselj.
5. Ötödik pártá öv aranyos láncz formájú.

Pártáknak száma.

1. Egy öreg boglárú pártá, süvegre való, tizenkilencz boglár, rubintos, gyémántos.
2. Másik pártá, gyémántos boglárók, gyémántos 12 vagy on rajta.
3. Harmadik pártá öreg gyémántos, rubintos boglárók 12. rajta.
4. Negyedik pártá, 18 öreg gyönggyös boglárók rajta.

5. Ötödik pártá, gyémántos és gyöngyös boglárók rajta.
6. Hatodik pártá, 20 gyöngyös boglár rajta.
7. Hetedik pártá, rózsák gyémántos és rubintos 8 vagyon rajta.

Koronák száma.

1. Egy gyémántos, rubintos, gyöngyös korona, gyémántos aranyperecz az aljában.
2. Második korona gyöngyös, rubintos boglárók vannak rajta, tornyos boglárók, rubintos aranyperecz alatta.

Főkötők száma.

1. Adtam négy gyöngyös bogláros főkötőt, az ketteje gyémántos.

Szoknyáknak, palást, kis suba és süvegeknek száma.

1. Terczenella testszin, aranyos szoknya, arany csipke rajta vállastól, előkötő is vagyon hozzá.
2. Meggyeszínű aranyos virágos tabit szoknya, arany csipke rajta vállastól.
3. Veres színű bársony szoknya, öreg arany csipke rajta, vállastól.
4. Szederjes színű bársony szoknya vállastól; arany perémmel prémezett.
5. Virágos fekete bársony szoknya vállastól, arany prémmel prémezett.
6. Virágos atlasz szoknya, rózsika színű, vállastól, tizenkét prémmel prémezett.
7. Arany színű atlasz szoknya, ezüst prémekekkel prémezett, vállastól.
8. Székfű színű atlasz szoknya vállastól, arany csipkével prémezett.
9. Sáfrány virágu kamuka szoknya előkötőtől, vállastól, ezüst csipkével prémezett.
10. Két virágos kamuka szoknya vállastól, arany gallonnal prémezett.
11. Fejér virágos atlasz menyaszszonyi köntös, ezüst gallon rajta, hosszu ujjú.
12. Egy szederjes kamuka Schláfpelcz (igy), ezüst csipkével prémezett és pengwettel bérelt.
13. Egy fekete virágos bársony palást, arany csipkével prémezett, öt renddel, nyusztál bélelt.
14. Másik fekete atlasz, bársony virágos palást, egy renddel arany csipke rajta; nyesttel bélelt.

15. Három fekete bársony mindennapi palást.
16. Egy fekete bársony cseh süveg gyöngyös.
17. Másik süvegre való gyöngyös prém.
18. Harmadik kalapos süvegre való prém.
19. Egy gyöngyös tuczet keztyü.
20. Másik virágokkal varrott keztyü.
21. Harmadik fekete bársony, arany csipkével, nyesttel bélelt keztyü.
22. Három keztyü különbélék, nyári.
23. Egy fekete bársony nyári kis suba széles arany prémmel, prémezett, tenger színű, bojtos bársonnyal bélelt.
24. Egy asztalra való atlasz szőnyeg, virágokkal, selyemmel varrott.

Kárpitoknak száma.

1. Három darab flandriai kárpit.

Szőnyegeknél száma.

1. Két fehér déványi szőnyeg.
2. Két kicsiny szőnyeg asztalra való.

Paplanyoknak száma.

1. Két vont arany paplany.
2. Egy paraszt paplany.

Superlat száma.

1. Három ágyra való dupla tafotából csinált superlát, egyik langszinű tafota, másik veresszinű, harmadik testszinű tafota.

Mindenféle fehér ruhának száma.

1. Huszonöt pár fehér varrásu lepedő.
2. Tizennégy pár reczés lepedő.
3. Két pár varrott lepedő, vendégnek való.
4. Tizenöt pár himmel, aranynyal varrott lepedő.
5. Három pár fehér varrásos lepedő kinnjáró.
6. Kerek asztalra való abrosz három.
7. Négy reczés abrosz táblára való.
8. Három reczés abrosz.
9. Két olasz varrásos abrosz.
10. Két abrosz, egyik török varrásos, másik reczés.
11. Négy kötéses, kerek asztalra való abrosz.
12. Négy reczés abrosz.
13. Négy hosszu reczés abrosz.
14. Tizennégy sávós abrosz.
15. Négy kamuka abrosz.
16. Nyolcz vásári abrosz.

17. Három hosszú selyemmel varrott, asztalra való keszkenyő.
18. Három reczés hosszú keszkenyő.
19. Hét himes török keszkenyő.
20. Tizenegy keszkenyő arannyal, selyemmel varrott.
21. Nyolcz selyemmel varrott kendő keszkenyő.
22. Hat pár aranyos kerekded vánkös héj.
23. Három pár aranyos hoczos (?) vánkös héj.
24. Három pár selyemmel varrott kerekded vánkös héj.
25. Öt darab reczés kerekded vánkös héj.
26. Egy pár hosszú reczés vánkös héj.
27. Két dunyha héj, egyik reczés, másik himzett.
28. Tíz himes hosszú vánkös héj.
29. Tíz fehér varrásos kendő keszkenyő.
30. Tíz reczés keszkenyő.
31. Tizenhárom reczés asztalra való keszkenyő.
32. Három ágyra való reczés superlát.
33. Egy vég kamuka asztali keszkenyő.
34. Egy vég veres végű asztali keszkenyő.
35. Egy vég vastag keszkenyő asztalra való, mindennapra való.
36. Ingvállak cinadoffal, török patyolatból és vékony gyolcsból arannyal varrottak, fehér varrásosok és olasz kötésekkel és csak parasztul a többi, mindenestől harmincznyolcz.
37. Előkötők azonképen arannyal és kötésekkel, reczékkal varrott negyven.
38. Háló ingek, kötések tizenegy.
39. Orcza törölő keszkenyők négy, selyemmel és arannyal varrott.
40. Négy fehér csipkés keszkenyő, ötödik himes.
41. Öt reczés, csipkés olasz főkötők.
42. Hat selyemmel és arannyal varrott háló főkötő.
43. Négy kötéses háló főkötő.
44. Nyolcz olasz, spanyol csipkéekkel csinált gallérok.
45. Nyolcz pár török patyolat fédelek szofium arannyal varrott csipke vagyön rajta.
46. Egy zöld selyemmel, ezüsttel, arannyal szőtt ing.
47. Orcza törölő keszkenyő négy, reczés, egyik arannyal varrott.
Actum in libera regiaque Civitate Trenchiniensi.
Anno et die quibus supra.

COMES CASPARUS ILLÉSHÁZI. NICOLAUS OSTROSITH.
(L.S.) (L.S.)

PAULUS OSTROSITH. BALTHASAR EGRESDI. GREGORIUS UJFALUSSY. ANDREAS UJFALUSSY. MELCHIOR MATT-
(L.S.) (L.S.) (L.S.)

HIASSOVSZKY. STEPHANUS UJFALUSSI. ANDREAS ABAFFI.
(L.S.) (L.S.)

Az eredeti okirat a saját kezű aláírásokkal és tulajdon pecsétekkel ellátva a gróf Berényi Ferencz bodoki levéltárából. Fasc. 71. nro. 22. négy iv ívrétben s 11. oldal beírva. Lm. Bp. 1876. febr. 15. D. F.

Az eredeti okirat a saját kezű aláírásokkal és tulajdon pecsétekkel ellátva a gróf Berényi Ferencz bodoki levéltárából. Fasc. 71. nro. 22. négy iv ívrétben s 11. oldal beírva. Lm. Bp. 1876. febr. 15. D. F.

A völegény Divék-ujfalussi Ujfalussy András volt, a menyaszszony Vojszko Ilona, Vojszko Frigyes és Thurzó Zsuzsánna leánya.

E Th. Zsuzsánna Thurzó György nádor 7 leányainak egyike s egyebek közt arról emlékezetes, hogy négy férje volt, u. m. Perényi István, Czobor Mihály, Amade István és Vojszko Frigyes.

ÖREG RÁKÓCZY GYÖRGY ÖZVEGYÉNEK, Lorántfy Zsuzsánának

LEVELEZÉSE.

(1849—1855.)

Közli: Szilágyi Sándor.

I.

1849 febr. 6.

Alázatos szolgálatomot ajánlom Nagyságodnak, mint kegyelmes asszonyomnak.

Kegyelmes asszonyom az Nagyságod 25. Januarii nekem irt kegyelmes parancso-

latját 5 Februarii Patakról haza érkeztén ide, Ecsedben vöttem, mivel engemet is praefectus uram hivatott volt magához. Kegyelmes asszonyom ide felé ez esztendőben mindenféle marháknak igen nagy veszedelme volt, s igen holtanak, az nagyságtökében is ugyan felesen hullott el a dög miá, egyébaránt kegyelmes asszonyom az gondviselés megvayon reájok, szénánk is Istennek hála még ugyan jól vayon. Nagyságodnak kegyelmes bsszonyom ilyen szomorú hirt is írhatok, az majthéni egyik rendház igen véletlenül ez elmúlt héten megégett, jóllehet kegyelmes asszonyom az fájában a mi kár vayon, mert az ember egyéb épületre fordíthatta volna, de az annyéra való rossz ház volt, hogy az idvezült ur is esős időben csak egy ágy helynek valót nem találhatott benne, annyera csepegett, noha az fedél egy ember magosságnyéra volt rajta. kegyelmes asszonyom Nagyságodat alázatosan kérem, tudósítson hozzánk való jövele felől, hogy tudhassam magamat mihez tartani, Istennek hálá kegyelmes asszonyom liszt, buza, abrak elég vayon a várban. Két kecségét küldöttem Nagyságodnak, adja Isten jó egészséggel elkölteni Nagyságodnak; többeket is küldtem volna Nagyságodnak, de so-hul pénzen sem találtathattam. Ezek után az ur Isten Nagyságodat szent lelkének általa vigasztalván, sokáig kedves állapotban éltesse s tartsa meg. Datum in arce Ecsed die 6. febr. Anno 1649.

Nagyságodnak

alázatos szolgája

BODOKI JÁNOS s. k.

Czim: Illustrissimae ac Celsissimae quondam Principis Domini Domini Georgii Rákóczy Dei gratia Principis Transylvaniae partium regni Hungariae Domini et Siculorum Comitatus Relictae viduae Susannae Lorantffy de Serke etc. Dominae Dominae mihi semper Clementissimae.

(Eredetije a magy. kir. kamarai levéltárban.)

II.

1649. Mart. 12.

Susanna Lorantffy Celsissimi quondam Principis Domini Georgii Rakoczy Dei gratia Principis Transylvaniae partium Regni Hungariae Domini et Sicolorum Comitatus etc. relicta vidua.

Sáros Patakról 21. Februarii nekünk irt Kegyelmed levelét megadták az inclusákkal együtt, melyet Madarász Györgynek irtunk volt posztók megszerzése felől, arra magunk is emlékezünk, hanem mégis ott kinn kellene keresni Kegyelmednek, talám az fekete könyvben volna valami írás felölé, mert elhittük, hogy Istenben elnyugodt urunknak vayon arról való jegyzése, csak hogy mostan az leveleket nem hányhatni. Irja azt is Kegyelmed, hogy ispánt akar kihini az gyűlés után, azt ő Kegyelmetől nem vártunk volna, mivel Istenben elnyugodt üdvezült urunk sok kegyelmességgel volt ő Kegyelmehez mi is, mindazonáltal mi is gondot viseltünk magunkra, ha csak ugy akarja ő Kegyelme, a mi jó akaratunkot nem akarja venni; ha ugyancsak ugy akarja, mi is ellene állhatunk, mert az ispánnak csak hatszáz forintig szabad executióra kimeni, de a mint ő Kegyelme mondja több kétezer forintnál, de azzal sem gondolnánk, csak tudnók, mennyivel vayunk adósok, mert ha tudnók, el nem titkolnók, ha több volna is, lehetetlen, hogy nem volna arról való levele, mert azután eresztették az falut kezébe, mikor mi üdvözült urunkhoz Váradra irottunk. Lám az előtt nem említette, hogy csak az mi levelünkkel birja, hát az a másfélezer forint micsoda pénz lehetett. Isten tartsa Kegyelmedet jó egészségben. Datum ex arce nostra Fogaras die 12. Martii Anno 1649.

SUSANNA LORANTFY S. K.

Czim: Generoso Thomae Debreczeni de Király darocza, universorum bonorum nostrorum in Hungaria existentium Praefecto etc. nobis grato. (P.H.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)